

SPECIFIČNOSTI MEĐUNARODNOG TRŽIŠTA PAMUKA

THE SPECIFICS OF THE INTERNATIONAL COTTON MARKET

MSc, Dušan Perović, student doktorskih studija¹⁶⁴

Sadržaj: Pamuk predstavlja jednu od najznačajnijih industrijskih biljaka. Za izvoznike pamuka i tekstilnu industriju važno je obezbediti neophodne uslove koji bi svim stranama u lancu snabdevanja doneli određenu korist. Tržište pamuka funkcioniše kao i svako drugo tržište, s tim što je ono veoma osetljivo na spoljne uticaje. Konkurencija na tržištu pamuka je dosta jaka i zato je neophodno promovisanje fer trgovine kojom bi mali proizvođači i lanci snabdevanja imali šansu da opstanu.

Ključne reči: pamuk, tržište, ponuda, tražnja, fer trgovina

Abstract: Cotton represents one of the most important industrial cultures. For cotton exporters and textile industry it is important to provide necessary conditions to all parties in the supply chain, if they want some benefits. Cotton market works like every other market, except it is very sensitive to external influences. Competition on cotton market is very strong; therefore it is necessary to promote fair trade if small producers and supply chains want to survive.

Keywords: cotton, market, supply, demand, fair trade

1. UVOD

Pamuk je jednogodišnja biljka koja pripada familiji biljaka *Malvaceae*. Obično raste kao grm oko biljke *Gossypium*, karakteriše ga jaka žućkasta boja, dok u vreme berbe pamuk dobija belu nijansu. Pamuk ima veoma razvijeni vretenasti koren, grmoliko stablo i cvet žute boje. U plodu, nalazi se seme obavijeno vlaknima bele boje. Ta vlakna se obično koriste kao sirovina u tekstilnoj industriji, a kada se seme odvoji od vlakana ono se može iscediti i na taj način dobijamo ulje koje se može koristiti u kozmetici. Ljuštore semena se mogu iskoristiti kao đubrivo, a od stabla pamuka mogu se napraviti briketi za loženje ili se upotrebiti kao građevinski materijal.

Kao industrijska biljka, pamuk je od krucijalne važnosti za tekstilnu industriju zato što predstavlja osnovnu sirovinu koju koristi ova grana industrije. Za mnoge zemlje u razvoju pamuk predstavlja glavnu izveznu sirovinu i zato se ovoj kulturi pridaje posebna pažnja u tim zemljama. Svaki deo lanca snabdevanja pamukom mora da funkcioniše efektivno i efikasno, kako se ne bi javili određeni problemi, kojim bi učesnici u lancu snabdevanja stavljeni u neravnopravan položaj. Put od njive do tržišta je dug i na njemu se može naići na različite prepreke. Vodeći svetski proizvođači odeće su u stalnoj vezi sa svojim kupcima i u zavisnosti od njihovih preferencija oni biraju adekvatne sirovine kojima bi zamisli kupaca bile ostvarene. Globalno tržište pamuka je veoma osetljivo na promene koje se dešavaju na mikro

¹⁶⁴ Univerzitet u Nišu, Ekonomski fakultet, Kralja Aleksandra Ujedinitelja 11 18 000 Niš

tržištima i to se vidi kroz promenu cene. Kako je pamuk dominantna sirovina u tekstilnoj industriji, područje istraživanja ovog rada vezuje se za međunarodnu trgovinu pamukom i svim preprekama, mogućnostima i promenama sa kojima se tržište pamuka suočava.

2. PONUDA I TRAŽNJA PAMUKA

Pamuk se uglavnom uzgaja u tropskom i subtropskom pojasu. To su obično predeli sa dovoljnom količinom padavina, ali nešto većim prisustvom sunčeve svetlosti. U oblastima gde se pamuk uzgaja temperatura vazduha tokom šest meseci ne pada ispod nule, a minimalna prihvatljiva temperatura iznosi oko 15 Celzijusovih stepeni. Optimalna temperatura za pamuk je oko 25 Celzijusovih stepeni. Razlika u vremenskim prilikama uticala je i na vrstu pamuka koja se uzgaja u različitim delovima sveta, pa tako imamo da se najviše uzgajaju: brdski ili meksički pamuk, dugi sortirani pamuk, drveni pamuk, levantski i markuzijski pamuk. Najzastupljeniji u proizvodnji jeste brdski pamuk sa učešćem od 90% u globalnoj proizvodnji pamuka, a odmah posle njega je dugi sortirani (sa učešćem od oko 8%).

Površine pod pamukom zahtevaju i nešto veće količine pesticida i insekticida. 16% od ukupnog broja pesticida i insekticida koriste se prilikom proizvodnje pamuka [1]. Pamuk često napadaju sovce iz familije leptira, trips iz familije insekata i nekoliko vrsta crva. Iz tih razloga

neophodna je stalna kontrola pamučnih polja i doziranje određene količine hemikalija. Kada se obezbede svi neophodni uslovi potrebno je da protekne određeni period u kome će se razviti seme i vlakna pamuka. Berba se može vršiti ručno ili mašinski, a u najvećem broju zemalja ona se obavlja ručno. Površine na kojima se uzgaja pamuk imaju minimalni godišnji rast. Od 2012. godine broj površina pod pamukom je malo opao, ali je onda opet počeo da raste. Na oscilacije kod broja ukupnih površina snažan uticaj imaju vremenske prilike i zahtevi tržišta. Zemlje poput Indije i SAD skoro svake godine povećavaju broj useva pamuka što utiče i na povećanje na globalnom nivou. Nasuprot njima, u Kini, koja je jedan od najvećih proizvođača pamuka, se smanjuju površine pod pamukom, što podstiče veći uvoz.

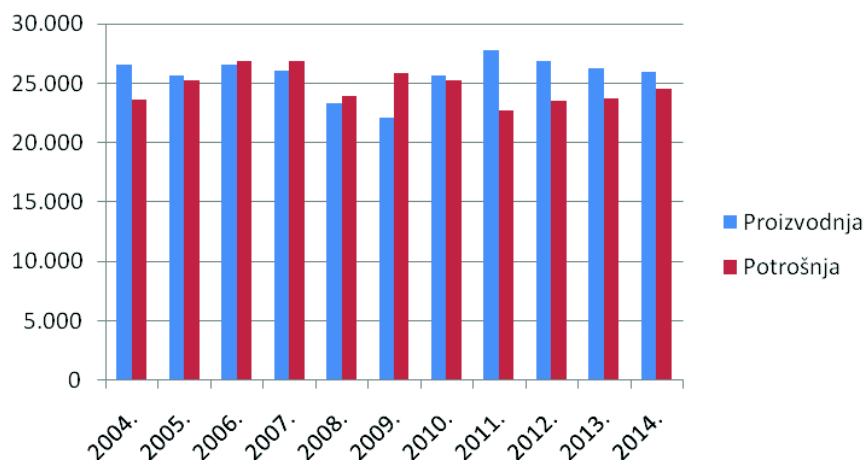
Za pamuk je karakteristično da, kao i ostali poljoprivredni proizvodi, ima neelastičnu ponudu. Na promene u ponudi i tražnji veliki uticaj imaju klimatske promene. Za Indiju i Kinu karakteristični su monsuni i tajfuni, koji mogu da utiču na proizvodnju pamuka. Upravo su oni doprineli da se tokom 2008. i 2009. godine smanji proizvodnja pamuka. U zemljama

Dušan Perović rođen je 09.10.1989. godine u Nišu. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Nišu. Ekonomski fakultet u Nišu upisao je 2008. godine. Na četvrtoj godini studija, u okviru praktične nastave, obavio je praksu u preduzećima „Unijapak d.o.o“ i „BDM Niš“ d.o.o. na poslovima upravljanja kvalitetom i u oblasti finansija. Tokom 2012. godine završio je osnovne studije i iste godine na Ekonomskom fakultetu upisao master studije. Master rad pod nazivom „Regresivni efekti poreza na potrošnju“ odbranio je 2013. godine. Nakon završenih master studija, u školskoj 2013/2014 upisao je doktorske studije. Živi u Nišu, trenutno nezaposlen.

zapadne Afrike i Egiptu, dešava se da protekne nekoliko meseci bez kiše što ne odgovara usevima pamuka. Zato se ove zemlje opredeljuju za izgradnju odgovarajućeg irigacionog sistema koji bi doneo više vode površinama pod pamukom.

U mnogim državama važna je podrška države za proizvođače pamuka. Država je prepoznala pamuk kao važan izvozni artikal i zato se dosta ulaže u ovu poljoprivrednu kulturu. Subvencije države su važne zato što se putem njih garantuje minimalna cena pamuka, regulišu svi troškovi proizvodnje i omogućuje znatno lakši pristup tržištu. Kada je u pitanju pamuk, godišnje se za njegovu proizvodnju, preradu i trgovinu izdvoji između tri do pet milijardi dolara, u vidu subvencija. Turska vlada plaća premije proizvođačima pamuka po kilogramu semena. Tokom 2011. i 2012. premija za obično seme je iznosila 0,35 TRL/kg (22 centi), dok je premija za seme od strane sertifikovanih dobavljača iznosila 0,42 TRL/kg (26 centi). Ukupna plaćanja proizvođačima su porasla sa 302 miliona dolara u 2010. godini, na 408 miliona dolara u 2011. godini [2]. To je rezultat većeg uzgajanja pamuka, koje je donelo i veću proizvodnju pamuka. SAD dugi niz godina donose tzv. Farmer Bill, dokument u kome se jasno ističu svi načini podrške poljoprivrednicima. Suma direktnih plaćanja proizvođačima jednaka je iznosu u kojem je u prošlosti proizvođač plaćao za uzgajanje određene vrste pamuka, ali i u zavisnosti od uspeh uveva. Ciljana cena za period 2008-2012 iznosila je 0,715 američkih dolara po kilogramu useva. Minimalna efektivna cena pamuka iznosila je 0,5867 dolara po kilogramu useva, a ona je rezultat zbira direktnih plaćanja po kilogramu useva (0,0067 dolara) i stope po kojoj koja je uzet državni kredit (0,50 dolara po kilogramu). Od 2014. direktna plaćanja su ograničena na 40.000 dolara, a ukupna suma koju je moguće isplatiti proizvođačima u slučaju nastanka štete iznosi 120.000 dolara.

Grafik 1: Globalna proizvodnja i potrošnja pamuka u periodu 2004-2014 (u hiljadama tona)
Izvor: Prilagođeno prema USDA (2015) Cotton: World Markets and Trade, Foreign Agricultural Service, Washington

Sa priloženog grafika može se videti da su tokom prethodnih deset godina bile oscilacije u ponudi i tražnji pamuka. Proizvodnja pamuka je od 2006. godine bila u blagom padu, a od 2009. ona počinje da beleži porast. Klimatski uslovi i globalna kriza tih godina uticali su na ponudu i tražnju pamuka. Proizvođači nisu imali dovoljno sredstava da ulože u dalju proizvodnju, a sa druge strane iako je tih godina postojala veća tražnja za pamukom, ona je polako počela da pada. Na rast proizvodnje veliki uticaj ima i razvoj biotehnologija. Mehanizacija je postala bolja i omogućila je lakše obrađivanje useva. Danas je uz pomoć kvalitetnih mašina moguće obraditi i po nekoliko desetina hektara obradivih površina, a

mašine za preradu smanjile su ručni rad. Ako uzmemo u obzir da je proizvodnja pamuka na globalnom nivou u 1983. godini iznosila 14.430.000 tona, a da je danas oko 25.905.000 tona to govori o tome da su se desile neke veće promene koje su uticale na povećanje proizvodnje pamuka. Primena genetski modifikovanog materijala uticala je na povećanje proizvodnje. Od 1996. kada je prvi put predstavljeno GM seme, ono se koristi u gotovo svim državama proizvođačima pamuka. Za novo seme se smatra da je otporno na napade insekata i drugih štetočina, kao da smanjuje vreme sazrevanja useva.

Trenutno vodeće zemlje, kada je u pitanju proizvodnja pamuka, su Indija (6,6 miliona tona), Kina (6,5 miliona tona), SAD (3,5 miliona tona), Pakistan (2,2 miliona tona), Brazil (1,5 miliona tona), Uzbekistan (871 hiljada tona) i Turska (697 hiljada tona) [3]. Kineska proizvodnja pamuka je tokom 2007. godine ostvarila rekordnu proizvodnju od oko 8 miliona tona, ali od tada proizvodnja polako opada. Turska je uz Kinu i Indiju jedan od lidera u organskoj proizvodnji pamuka i sve je veće interesovanje za organskim pamukom iz Turske, pre svega zbog lakše procedure oko obavljanja poslovanja.

Ukupan izvoz u 2014. godini iznosio je 7,4 miliona tona. Izvoz je imao blage oscilacije sve do 2005. godine kada je ukupan izvoz iznosio 9,7 miliona tona. Ipak tokom 2011. i 2012. zbog povećane tražnje pre svega u Kini, ukupan izvoz je dostigao rekordne brojke od 9,9 i 10,1 miliona tona. Od tog trenutka beleži se blagi pad izvoza. Trenutno, najveći izvoznici pamuka su SAD (2,1 miliona tona) i Indija (1,1 miliona tona). Ukupna količina pamuka koja je uvezena tokom 2014. godine iznosila je 7,4 miliona tona i ona prati ukupnu količinu pamuka koja je izvezena tokom iste godine (7,4 miliona tona). Najveći uvoznici pamuka su zemlje u kojima se pravi odeća za najpoznatije svetske modne brendove poput Kine (1,5 miliona tona), Bangladeša (969 hiljada tona) i Turske (784 hiljada). To su uglavnom zemlje sa jeftinom radnom snagom, što odgovara tekstilnoj industriji da otvori proizvodne pogone u ovim zemljama. Uvoz pamuka je oduvek išao uzlaznom putanjom i 2005. godine iznosio je 9,6 miliona tona. Zatim je usledio blagi pad, da bi 2012. godine doživeo svoj maksimum (10,1 miliona tona). Na uvoz pamuka veliki uticaj imaju i modni trendovi. Interesovanje velikih proizvođača odeće za određenom sirovinom bazirano je na istraživanju preferencija potrošača i na osnovu njihovih želja i navika pristupa se kreiranju potrebnog artikla.

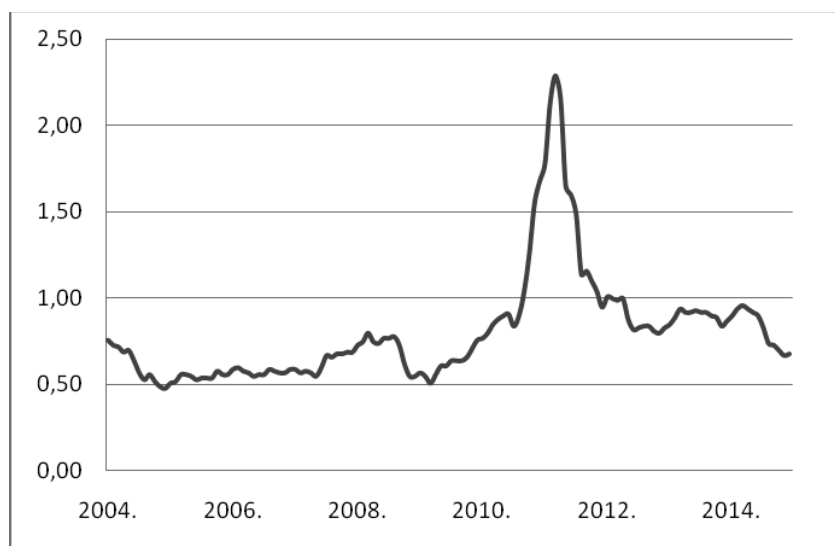
3. BERZANSKA TRGOVINA PAMUKOM

Kako tržište pamuka nosi sa sobom određenu dozu nestabilnosti, jedno od rešenja za proizvođače je aktivno učešće na berzanskom tržištu. Godine 1870., osnovana je Njujorška berza pamuka i od tada je na njoj počelo trgovanje fjučersima. Od 1984. godine uključena je i trgovina opcijama, a od 1998. godine Njujorška berza pamuka je postala deo Njujorškog Odbora za trgovinu. Fjučersi i opcije ispred sebe imaju prefiks Cotton No.2 da bi se jasno znalo o kojoj vrsti proizvoda je reč.

Fjučers ugovorima u vezi sa pamukom trguje se na berzi u martu, maju, julu, oktobru i decembru. Svi učesnici se mogu obavestiti o trgovini određenih fjučers ugovora putem novina ili elektronskih medija. Oni mogu videti cenu na otvaranju tog dana kada je zaključen ugovor, minimalnu i maksimalnu cenu, kao i cenu na zatvaranju. Važan segment predstavlja cena poravnanja koja predstavlja cenu po kojoj klirinška kuća izvršava sve naloge klijenata, kao i promenu cene poravnanja u odnosu na prethodni dan [4]. Ukupan obim ugovora i vreme zaključivanja su takođe od velike važnosti za sve učesnike. Svaki fjučers ugovor na pamuk sadrži simbol proizvoda, mesto i vreme sklapanja ugovora, veličinu ugovora (maksimalno do 25.000 kg), navedenu cenu u odnosu na težinu, minimalnu fluktuaciju cene (obično iznosi 0,0001 dolara po kilogramu), uslove trgovine, tip i način poravnanja, pozicije u ugovoru i

pravila berze. Fjučersi i opcije u osnovi imaju kretanje spot cene pamuka i na osnovu nje se kreiraju instrumenti. Cena fjučers ugovora se formira približno spot ceni i ona navodi transaktoare da njenom kupovinom ostvare svoje ciljeve u budućnosti.

Očekivana proizvodnja pamuka, vremenske prilike, cene drugih sirovina i agrarne politike zemalja imaju jak uticaj na kretanje cene pamuka. Tržište pamuka je pretrpelo ogromne promene poslednjih nekoliko decenija. Do sredine osamdesetih godina prosečna cena pamuka po kilogramu iznosila je oko 2,12 dolara, da bi 1985. godine pala na 1,83 dolara po kilogramu, a 1986. na 1,27 dolara po kilogramu, međutim silazni trend se i dalje nastavio i cena pamuka je do 2002. godine pala za 0,9% [5]. Kako su se menjale prilike u svetu, menjala se ponuda i tražnja pamuka. Nije osporivo da su naftni šokovi, globalna recesija, povremene krize i promena ekonomskih snaga na svetskom tržištu imali uticaj na kretanje cene pamuka. Menjanje pravaca u agrarnoj politici vodećih svetskih zemalja imali su uticaj na fluktuacije cene pamuka. Pamuk je imao konkurenciju i u drugim kulturama kao što su kukuruz i šećerna trska gde su povećane subvencije, ali i tražnja za ovim kulturama. Čitav spektar promena utiče na promenu cene pamuka i toga moraju biti svesni svi koje hoće da se upuste u poslovanje sa ovom sirovinom. Zemlje u razvoju najviše osećaju posledice promene cene, zato što su dosta zavisne od izvoza pamuka, i one stalno pokušavaju da pronađu neko trajnije rešenje za sve svoje probleme.

Grafik 2: Kretanje cene pamuka u periodu 2004-2014. (u dolarima)

Izvor: Prilagođeno prema USDA (2015) Cotton: World Markets and Trade, Foreign Agricultural Service, Washington

Pamuk je do 2002. godine beležio blagi pad, ali onda dolazi period oporavka tržišta pamuka. SAD su 2002. godine predstavile novi način finansiranja poljoprivredne proizvodnje u narednih šest godina. U okviru tog plana povećana je novčana podrška farmerima za 45%, omogućeno je više direktnih plaćanja, a oni farmeri sa većom proizvodnjom pamuka mogu računati na veću podršku države. Ovakva politika na kraju uticala je i na povećanje cene pamuka, koja je decembra 2003. godine iznosila 1,65 dolara po kilogramu. Već tokom 2004. godine proizvodnja pamuka na globalnom nivou je povećana sa 20,7 na 26,5 miliona tona, a izvoz pamuka iz SAD je porastao za 8%. Potrošnja pamuka je takođe porasla na 23,6 miliona tona što pokazuje tendenciju blagog oporavka tržišta pamuka.

Tokom narednih godina većih oscilacija u ceni pamuka nije bilo sve do izbijanja svetske ekonomske krize 2008. godine. Mnogi tradicionalni dobavljači pamuka smanjili su svoje narudžbine, a na velikom udaru našli su se proizvođači. Na kretanje cene pamuka uticala je i najava o smanjenju subvencija za proizvođače i izvoznike pamuka, ali i česte oscilacije dolara kao glavne valute prilikom trgovine pamukom. Od početka 2008. do kraja 2009. godine proizvodnja pamuka na globalnom nivou je opala za 15,32%, najveći pad se osetio u SAD čiji je izvoz pamuka opao za 11,70%. Cena pamuka je u martu 2009. godine pala na 51,9 centi, a obim trgovanja fjučers ugovora je tokom krize takođe znatno opao. Cena fjučers ugovora se kretala oko 55 centi, ali promet nije bio zadovoljavajući. Kina je takođe smanjila uvoz pamuka iz SAD, a recesija je uticala na smanjenje tražnje za odećom, naročito u SAD gde je tražnja za uvoznom odećom opala za 7,3%.

Cena pamuka je u martu 2011. godine dostigla svoj maksimum od kada se pamukom trguje na berzi u Njujorku i ona je iznosila 2,29 dolara. U pitanju je ogroman rast imajući u vidu da je samo godinu dana ranije cena pamuka bila ispod jednog dolara. Brojne su okolnosti uticale na porast cene pamuka. Mnogi proizvođači su se okrenuli drugim kulturama u trenutku kada je cena pamuka bila oko 80 centi, a uglavnom su prešli na uzgajanje kukuruza koji je imao bolju cenu u odnosu na pamuk. Kukuruz je postao značajna sirovina za proizvodnju etanola, koja je tražila ogromne zalihe kukuruza i imala odličnu perspektivu za dalji razvoj. Vremenski uslovi su takođe uticali na povećanje cene pamuka. Poplave u Pakistanu, suša u Kini i jaki monsuni u Indiji su uticali na smanjenje proizvodnje na globalnom nivou, a mnogi proizvođači su se i u ovim zemljama okrenuli drugim kulturama. Indija je tada ograničila izvozne kvote za pamuk i prediva kako bi se zadovoljila tražnja u domaćoj tekstilnoj industriji, koja nije dovoljno modernizovana. Izvozne kvote su uticale i na smanjenje izvoza u Kinu, koja je morala da uloži dodatna sredstva kako bi nadoknadila deficit pamuka u zemlji.

Psihološki faktor je neophodno uključiti u celu priču. Panika koja se javlja kod pojedinih tržišnih učesnika može se odraziti i na globalnu ekonomiju. Kod prodavaca odeće i prerađivača pamuka javio se strah da ne mogu da obezbede dovoljnu količinu pamuka, kojom bi bila zadovoljena tražnja, u trenutku kada su cene pamuka počele da rastu. Javila se zabrinutost za profit, ali i za egzistenciju. Nije tajna da proizvođači odeće u velikoj meri diktiraju modne trendove, ali oni su veoma zavisni od sirovina. U trenutku kada se suočavaju sa manjom ponudom pamuka, moraju se okrenuti nekim drugim sirovinama ili povećati cene svojih proizvoda. U tom trenutku ponuda pamuka je bila nedovoljna kako bi se zadovoljila tražnja na globalnom nivou, što je uticalo na rast cena pamuka.

Današnja cena pamuka je mnogo niža u odnosu na onu iz marta 2011. godine i iznosi 0,66 dolara po kilogramu. Tražnja je tokom poslednje dve godine opala, a najnoviji događaji ukazuju na to da će cena pamuka i dalje padati. Jedan od razloga je taj što je kineska vlada donela odluku o povećanju subvencija proizvođačima pamuka (3,3 milijardi dolara), sa tendencijom daljeg uvećanja. Kina u svom portfelju drži dosta fjučersa i opcija kojima može trgovati na Njujorškoj berzi. Ovo predstavlja pokušaj da se smanji uvoz pamuka, ali to sa druge strane utiče i na smanjenje trgovinskih transakcija na međunarodnom nivou. U SAD predviđa se da će povoljni vremenski uslovi uticati na povećanje proizvodnje pamuka i do 20%, a takođe se i u SAD daju ogromne subvencije za tržište pamuka. Pamuk takođe ima snažnu konkurenciju u poliesteru, čije su cene znatno niže i zato je neophodno raditi na povećanju tražnje za pamukom.

4. FER TRGOVINA PAMUKOM

Proizvodi poput kakaa, šećera, kokosa i pamuka su jedinstveni po tome što ne mogu da se uzgajaju svuda u svetu, već samo u određenim predelima u kojima postoje pogodni uslovi za uzgajanje. Za sve ove proizvode karakteristično je i to što ih često uzgajaju zemlje u razvoju, u kojima pamuk predstavlja važan izvor prihoda. Pamuk se između ostalog uzgaja i u zapadnoj Africi, gde donosi prihode stotinama porodica koje su uključene u poslove sa pamukom. Ove zemlje često imaju problem da plasiraju pamuk na svetsko tržište i zato one sve više pozivaju na poštovanje osnovnih principa u međunarodnoj trgovini, a takođe traže i ravnopravni tretman u odnosu na razvijene zemlje.

Fer trgovina ima za cilj da pruži podršku održivom razvoju proizvođača i radnika, koji su “ekonomski marginalizovani od strane konvencionalnih načina trgovine”[5]. Proizvodi od pamuka sa zvaničnim znakom fer trgovine su počeli 2005. godine da se prodaju u Francuskoj, a ubrzo i u Velikoj Britaniji. Fer trgovina pomaže zemljama u razvoju da prebrode sve poteškoće na tržištu pamuka, ali i da upravljaju prirodnim i zdravstvenim rizicima koji nastaju primenom odgovarajućih mera prilikom proizvodnje pamuka. Za male proizvođače pamuka je važno da oni plasiraju svoju robu po fer ceni i to onim zainteresovanim stranama koje bi bile spremne da poštuju principe i standarde fer trgovine. Čest je slučaj da se u ceo proces uključe i posrednici koji za malu svotu novca preuzimaju pamuk od proizvođača, a kasnije ga prodaju po višestruko većim iznosima. Organizacija Fairtrade International (FLO) osnovana je sa ciljem da podstakne fer trgovinu i da utiče na poštovanje osnovnih standarda fer trgovine. Standardi fer trgovine imaju za cilj da podstaknu socijalni razvoj, društveno-ekonomski razvoj i održivost životne sredine.

Za proizvođače pamuka prilikom fer trgovine važno je da postoji minimalna cena po kojoj bi se vršio otkup pamuka. Ovde i vlada države izvoznika pamuka mora pomoći i pružiti potrebnu podršku. Ako proizvođači i trgovci ostvaruju korist od fer trgovine, moguće je u lanac snabdevanja uključiti i druge subjekte i na taj način unaprediti poslovanje. Finansijska podrška mnogo znači zato što može poboljšati kvalitet pamuka, s obzirom da se na mnogim tržištima traži pamuk izuzetnog kvaliteta. Premije u okviru fer trgovine dosta pomažu proizvođačima i izvoznicima pamuka. Proizvodnja i promet pamuka nosi sa sobom određene troškove, a oni se mogu pokriti zahvaljujući premijama. Mnoge zadruge u Kamerunu, Senegalu i Maliju su zahvaljujući premijama uspeli da održe proizvodnju, ali deo sredstava su iskoristili i za rešavanje obrazovnih, zdravstvenih i infrastrukturnih problema. Mnogi projekti lokalnih zajednica mogu se rešiti uz veliku angažovanost zadruga i države. Tokom 2013. godine smanjena je fer trgovina pamukom, jer je prodato 7,8 miliona tona pamuka sa oznakom fer trgovine u odnosu na 9 miliona tona u 2012. godini.

Tokom 2011. godine ukupna vrednost prodatih proizvoda u okviru fer trgovine iznosila je oko 5,7 milijardi dolara, što je povećanje za 27% u odnosu na prethodnu godinu. Minimalna cena za zemlje zapadne Afrike ostala je nepromenjena i ona iznosi 0,42 i 0,05 evra po kilogramu u zavisnosti od toga koju vrstu pamuka proizvođači žele da uzgajaju, dok je premija ostala 0,50 evra po kilogramu semena pamuka. Tokom narednih godina prihodi proizvođača su opali zbog smanjene tražnje, ali oni još uvek mogu da pokriju troškove proizvodnje. Ono na čemu će se u narednim godinama raditi jeste jačanje lanca snabdevanja. Svi posrednici moraju shvatiti važnost fer trgovine za sve učesnike u lancu i zato se mora pristupiti boljem uređenju odnosa u lancu snabdevanja. Ako je jedna karika u lancu slaba, ona lako može povući i ostale sa sobom.

5. ZAKLJUČAK

Pamuk je veoma značajan proizvod za međunarodnu trgovinu. U mnogim zemljama gde se uzgaja pamuk država je prepoznala značaj njegovog obrađivanja i zato se daju ogromne subvencije sa ciljem da se pokrenu tržišni procesi u državi, ali i da bi se pratila konkurencija na međunarodnom tržištu. Programi podrške države su važni naročito za one male proizvođače koji ulažu dosta napora i sredstava da bi realizovali svoje ciljeve.

Ponuda i tražnja se veoma često menjaju zbog tehnoloških inovacija, vremenskih uslova ili donošenja nacionalnih uredbi koje se tiču proizvodnje i trgovine pamukom. Tekstilna industrija nekada ume da bude gruba prema proizvođačima pamuka i da jedne godine traži veću količinu pamuka, a druge manju. Svakako da su potrošači ti koji na kraju odlučuju da li će kupiti odeću koja u sebi sadrži pamuk i zbog toga se kaže da postoji široki spektar stvari koje utiču na cenu pamuka. Pamuk je jedna od najvažnijih sirovina u tekstilnoj industriji koja na globalnom nivou godišnje obrće na milijarde dolara. Zato se moraju pronalaziti načini da pamuk i dalje ima svoj udeo na tržištu, kao i da se obezbedi sigurna budućnost za mnoge ljude koji zavise od pamuka.

REFERENCES

- [1] BTC (2011) *The Cotton Trade Global Yarn*, Agricultural Development Agency, Brussels, p.11
- [2] ICAC (2012) *Production and Trade Policies affecting the Cotton Industry*, Standing Committee, Washington, p.4-5
- [3] USDA (2015) *Cotton: World Markets and Trade*, Foreign Agricultural Service, Washington, p.5-10
- [4] Bennet, B. (2002) *Introduction to Cotton Futures*, Texas Cooperative Extension, Austin, p. 4-8
- [5] Nelson, N & S. Smith (2011) *Fairtrade Cotton: Assesing Impact in Mali, Senegal, Cameroon and India*, National Resources Institute, Greenwich, p.65